

І.Д. СОФІНСЬКА

Ірина Дмитрієвна Софінська, доктор юридичних наук, доцент, професор Навчально-наукового Інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка»*

ORCID: 0000-0002-3853-7626

ПОДВІЙНЕ ГРОМАДЯНСТВО, ПРИНЦИП ВІРНОСТІ І ПУБЛІЧНЕ ВРЯДУВАННЯ: МАТИ НЕ МОЖНА ПОЗБАВИТИ

Постановка проблеми. Подвійне (множинне) громадянство виникає *via facti* і сприйняття цього конституційно-правового інституту калібрується зміною парадигми світоглядних цінностей впродовж ХХ століття: від традиційних до емансипативних. Актуалізація концепції «вікно Овертона» у правовій доктрині громадянства проявляється від абсолютного несприйняття наявності в особи подвійного (множинного) громадянства та ворожого ставлення до неї через співчуття і позитивне ставлення, популяризацію та державну політику до створення особами із подвійним (чи навіть множинним) громадянством загрози для держави і суспільства та наступного очевидного абсолютного неприйняття цієї ідеї у суспільстві. Проблема виникає, коли біпатриди (особи з подвійним/множинним громадянством) виявляють бажання реалізувати пасивне право голосу чи бути призначеними в органи публічної влади і мати доступ до державної скарбниці або таємниці, здійснювати державно-владні повноваження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед фундаментальних дослідників феномена подвійного (множинного) громадянства, передумов врегулювання і попередження питань його виникнення варто виділити переважно іноземних авторів – Мартена Вінка та Жерара-Рене де Гроота¹, Абрахама Каннофа², Пітера Спіро³, Томаса Фейста⁴, Пітера Шука⁵. У дослідженнях вони також звертали увагу на застосування ефективних правових механізмів та інструментів уникнення (подолання) колізій, пов'язаних із виникненням і набуттям подвійного (множинного) громадянства.

Мета статті: обґрунтувати виникнення та існування подвійного (громадянства), враховуючи основні виклики в контексті реалізації біпатридами (особами з подвійним/множинним громадянством) пасивного права голосу чи призначення в органи публічної влади, отримання доступу до державної скарбниці або таємниці, здійснення державно-владних повноважень.

Виклад основного матеріалу. Питання подвійного (множинного) громадянства потребує законодавчої впорядкованості, оскільки ні Загальна декларація прав людини 1948 р.⁶, ні Європейська конвенція про громадянство 1997 р.⁷ не уточнюють, скільки легально кожен може мати одночасно громадянств і чи є пріоритет щодо часу та способу їх набуття. Концепт «єдиного» громадянства притаманний федеративним державам, по-перше, не є тотожним чи синонімом до «одного» громадянства; по-друге, не є антонімом до «подвійного» чи «множинного» громадянства, а тому не підмінює суті заборони його набуття. А тому трактування Конституції України 1996 р. (ст. 4 перше речення)⁸ без врахування офіційного визначення, поданого в базовому законі 2001 р. (ст. 2 ч. 1)⁹, є хибним.

Усе ж, сприйняття існування інституту подвійного громадянства зовсім не означає, що біпатриди мають однакові права, обов'язки та привілеї у всіх державах їхнього громадянства. Зазвичай, у такому випадку використовується розуміння базового громадянства на підставі «постійного та ефективного правового зв'язку між державою та особою» (часто йдеться про державу постійного проживання) і саме воно виступає джерелом прав, обов'язків та привілеїв біпатрида.

У світі існує перелік держав, які, *по-перше*, дозволяють подвійне громадянство (але обмежують активне та пасивне виборче право таких громадян); *по-друге*, забороняють подвійне громадянство з автоматичною втратою першого громадянства (за винятком набуття другого громадянства за народженням) і, *по-третє*, дозволяють своїм громадянам мати друге громадянство, але винятково конкретних держав¹⁰. Однак, разом із подвійним громадянством з'являється подвійна вірність, а тому часто у таких випадках виникають конфлікти на особистісному та міждержавному рівні¹¹. Скажімо у Мексиці особа з подвійним громадянством (громадянин Мексики від народження) може бути обрана до представницьких органів місцевого самоврядування чи посадовими особами місцевого самоврядування (до прикладу, мерами міст) винятково після підписання декларації вірності Мексиці.

З метою вирішення наявних та майбутніх конфліктів щодо вірності осіб, які володіють подвійним громадянством, Ліга Націй ще 12 квітня 1930 року прийняла Конвенцію, яка регулювала деякі питання, пов'язані

ні із колізією законів про громадянство (йшлося про громадянство одружених жінок; дітей, народжених у батьків із різним громадянством (у т. зв. «змішаному» шлюбі); дітей, усиновлених особами з іншим громадянством, тощо)¹². Робота над міжнародним регламентуванням питань пов'язаних із громадянством була повністю призупинена у зв'язку із Другою світовою війною і відновилася після її закінчення. У контексті регламентування диполя «подвійне громадянство – подвійна вірність» визначальними є рішення Міжнародного суду ООН у справах *Canevaro (Italy v. Peru)*¹³ 1912 року, *Nottebohm (Lichtenstein v. Guatemala)*¹⁴ та *Mergé (United States of America v. Italy)*¹⁵ 1955 року.

Ганс Кельзен, емігрувавши у США у 1940 році, пояснював, що дотримання вірності не є юридичним обов'язком, а радше своєрідною «політичною та моральною» необхідністю¹⁶. А тому, не існує «спеціальних юридичних зобов'язань, які би охоплювалися поняттям «вірність»: в юридичному сенсі, сутність принципу вірності полягає в загальному зобов'язанні – бути законослухняним, а дотримання цього обов'язку належить здійснити кожному іноземцеві»¹⁷. У світі, перенасиченому глобальною міграцією, відбувається різке зниження значущості поняття вірності державі громадянства, оскільки кількість тих, хто має подвійне (множинне) громадянство невпинно зростає.

Як відомо, у 1960-х роках більшість держав світу передбачала на законодавчому рівні такий алгоритм дій у сфері громадянства: «набуття громадянином першої держави за власним бажанням альтернативного громадянства другої держави має наслідком автоматичну втрату ним первинного громадянства». У наукових джерелах такий підхід часто називається негативним у контексті права людини на громадянство. З того часу правова траєкторія визнання подвійного громадянства ґрунтовно змінилася: понад 70 % держав світу використовують на законодавчому рівні значно толерантніший підхід, який дозволяє громадянам першої держави за власним бажанням набувати альтернативне громадянство другої держави без автоматичної втрати ними первинного громадянства¹⁸.

Багато європейських держав вбачали небезпеку у подвійному громадянстві особи у випадку, властиво, коли друге громадянство отримане особою свідомо у зв'язку із її натуралізацією. Тоді відбувається очевидне порушення принципу вічної вірності (*perpetual allegiance*), який за своєю суттю передбачає, що особа, яка «одного разу стала громадянином – назавжди ним залишиться»¹⁹. Тому, після завершення Другої світової війни (фактично після врегулювання територіальних питань) на міжнародному рівні з'явилося чимало колізій у сфері подвійного (множинного) громадянства, а тому Рада Європи прийняла важливих декілька документів, серед них – Конвенцію про скорочення випадків множинного громадянства та про військову повинність у випадках множинного громадянства 1963 року, яка набула чинності 28 березня 1968 року²⁰. Передусім у цій Конвенції йшлося про те, що

– повнолітні особи (і їх неповнолітні діти), які набули альтернативне громадянство після народження у зв'язку з оптацією, натуралізацією чи поновленням у громадянстві автоматично втрачають наявне громадянство і не стають біпатридами (ст. 1);

– біпатрид та особа з множинним громадянством може відмовитися від одного чи кількох альтернативних громадянств за згодою держави цього громадянства (у згоді не може бути відмовлено, якщо ця особа десять останніх років не проживає у конкретній державі та якщо вона має постійне місце проживання у тій державі, громадянство якої вона зберігає) (ст. 2)²¹.

Серед усіх 47 держав-членів Ради Європи до тепер лише 15 підписали, ратифікували її і в них вона стала чинною (Австрія, Бельгія, Данія, Ірландія, Іспанія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Німеччина, Норвегія, Об'єднане Королівство, Франція та Швеція)²².

Між державами «соціалістичного табору» (і Польща, і Чехословаччина належали до цього «кластеру») були запроваджені двосторонні договори (конвенції) про врегулювання питань, пов'язаних із подвійним громадянством чи попередженням випадків його виникнення, які були звичною практикою 1950-х – 1970-х років. Серед них знаходимо договори між СРСР та Албанією (1958 р.)²³, Болгарією (1966 р.), КНДР (1958 р.)²⁴, Монголією (1958, 1975 р.)²⁵, НДР (1969 р.), Польщею (1958, 1965 р.)²⁶, Румунією (1957, 1978 р.), Угорщиною (1957, 1963 р.)²⁷, Чехословаччиною (1957, 1980 р.)²⁸ та Югославією (1956 р.).

Кожен із цих двосторонніх договорів передбачав істотні (передумови та порядок (процедуру) вибору громадянства особою, яка була біпатридом від народження. Вибір громадянства передбачався у формі оптації (повнолітньою особою) чи трансферу (неповнолітньою особою) одного із наявних у неї громадянств (друге автоматично втрачалось). Усі договори мали спільні та відмінні риси, до прикладу в більшості договорів наголошувалося на добровільності оптації громадянства, а також на спільній угоді батьків щодо вибору громадянства їхньої дитини. Більшість таких договорів були строковими, тому було неможливим повністю припинити подальше поширення множинного громадянства, оскільки вони верифікували вже існуючі випадки множинного громадянства. Лише у двох договорах (з Чехословаччиною та Болгарією) присутні положення щодо врегулювання питань, пов'язаних із виникнення в особи подвійного громадянства, у майбутньому.

Питання участі біпатридів у публічному житті держави, а точніше їхнього доступу до публічної служби, державної скарбниці та національної безпеки набувало актуальності безліч разів. Законодавчі вимоги, як і сприйняття, по-перше, біпатридів чи осіб з множинним громадянством, і по-друге, їхньої активної участі у публічному житті держави, діаметрально протилежні: від неможливості та абсолютного несприйняття до прийнятності, але за певних умов. Фундаментальним фактором допуску біпатридів до участі в публічному житті держави є принцип вірності. Питання вірності осіб з подвійним (множинним) громадянством, які є

публічними особами та працюють в уряді держав одного із своїх громадянств, створює нові сучасні виклики з огляду на цінності, патріотизм та національну безпеку в Європі та у світі.

Конституційно-правовий «запобіжник» допуску біпатридів до участі в публічному житті держави є актуалізованим так: у Колумбії лише громадяни Колумбії від народження серед біпатридів можуть бути обраними до Палати представників, а в Австралії особа з подвійним (множинним) громадянством взагалі не може бути парламентарем (якщо перевірка виявить «спляче» альтернативне громадянство в діючого парламентаря – він/вона позбудеться мандата).

Так, наприкінці 2006 року у Європі виникла гостра дискусія про моральний бік наявності подвійного громадянства у Карела Шварценберга напередодні його призначення міністром закордонних справ Чехії в уряді Мірека Тополанека (2007–2009)²⁹. Тодішній Президент Чехії Вацлав Клаус висловився досить застережно на цю тему³⁰, вважаючи, що міністр закордонних справ Чехії повинен мати чіткі патріотичні переконання, відстоювати інтереси, погляди і пріоритети Чехії, бути вірним їй. Президент В. Клаус наголосив на своїх певних побоюваннях, оскільки Карел Шварценберг хоч і народився у Чехії (у Празі), однак більшу частину свого життя провів у Відні, де отримав вищу освіту та одружився з громадянкою Австрії, яка не розмовляє чеською, де живуть вони та їхні діти, де його застав дзвінок від прем'єр-міністра Чехії з пропозицією зайняти посаду міністра в його уряді. З Чехією, на думку Вацлава Клауса, Карела Шварценберга мало що пов'язує, на відміну від Австрії, яка фактично є його «другою домівкою». Навіть незважаючи на те, що Карел Шварценберг не має австрійського громадянства, однак все ж таки є біпатридом із другим альтернативним – швейцарським громадянством.

Інший європейський випадок, коли особа з подвійним громадянством отримала доступ до публічної служби в одній із держав свого громадянства (не в державі народження), стосувався Об'єднаного Королівства, де Боріс Джонсон, будучи біпатридом від народження (мав *ius sanguinis* британське та *ius soli* американське громадянство), став міністром закордонних справ (в уряді Т. Мей)³¹.

Окремого забавлення набула ситуація з відмовою польського сенату прийняти новопризначеного посла США, Марка Бжезінські³². Вимога сенату Польщі стосувалася його відмови від «сплячого» польського громадянства, про наявність якого йому не було відомо. Марк Бжезінські народився у 1965 р. у США, його батьки на той момент були натуралізованими громадянами США, а тому він набув американське громадянство від народження³³ і за правом крові *ius sanguinis*, і за правом ґрунту *ius soli*. Під час його народження батьки перебували у шлюбі: батько – громадянин Польщі (народився у 1928 р. у Варшаві в родині дипломата), з 1938 р. жив у Канаді разом із батьками³⁴, набув американське громадянство у зв'язку з натуралізацією у 1958 р.; мати – громадянка Чехословаччини, народилася у 1932 р. у Женеві у родині дипломата, набула американське громадянство у зв'язку з натуралізацією в 1953 р.

У цій ситуації, якщо брати до уваги не стільки політичний, скільки правовий контекст, виникає декілька актуальних запитань: чи Збігнев Бжезінські або його дружина Емілі Анна Бенеш-Бжезінські, набувши після народження альтернативне американське громадянство у зв'язку з натуралізацією, втратили їхнє первинне польське та відповідно чеське первинне громадянство? Якщо би жоден із них не втратив первинне громадянство, то Марк Бжезінські від народження став би біпатридом (ст. 6 польського закону 1962 р.³⁵)? Але чиє громадянство у такому випадку набув Марк Бжезінські за походженням (народження за кордоном від батьків-громадян) польське чи чеське?

Розмірковуючи над поставленими питаннями, ми беремо референції з релевантного американського (1952, 1957, 1961 р.р.)³⁶, польського (1920, 1951, 1962 р.р.)³⁷ та чехословацького (1920³⁸, 1949³⁹ та 1958 р.р.)⁴⁰ законодавства у сфері громадянства, яке у часопросторі було актуальним для цієї історії.

Ця контроверсійна ситуація щодо «сплячого» польського громадянства Марка Бжезінські, враховуючи неоднозначність нещодавніх законотворчих ініціатив, отримала несподіване завершення з польського боку⁴¹. Оскільки, між Польщею та Чехословаччиною у 1965 році був підписаний двосторонній договір про врегулювання питань, пов'язаних із громадянством біпатридів. У ньому, серед іншого, сказано, що якщо батьки не дійшли згоди щодо вибору громадянства дитини, то вона набуває громадянство матері (ст. 4 п. 3)⁴² – саме цей пункт став, на переконання влади Польщі, підставою вирішення ситуації зі «сплячим» громадянством Марка Бжезінські.

Питання у сфері громадянства у Чехословаччині врегулювала конституція 1920 р.⁴³, яка заборонила подвійне громадянство, вважаючи набуття особою громадянства у зв'язку з натуралізацією «актом милосердя з боку держави»⁴⁴.

Між США та Чехословаччиною у 1929 р. був укладений двосторонній договір, покликаний попередити виникнення подвійного громадянства (в т.ч. у зв'язку з натуралізацією)⁴⁵, який був чинний до 1997 р. Однак, протягом 1938–1957 років він був призупинений, оскільки одна із сторін була у стані війни (від першої мобілізації Чехословаччини до встановлення дипломатичних відносин США з Японією). Також його положення поширювалися на осіб, старше 21 року, а точніше громадян Чехословаччини, які набули американське громадянство у зв'язку з натуралізацією, та *vice versa* громадян США, які натуралізувалися у Чехословаччині. У США рішення Верховного суду США у справі *Afroyim v. Rusk* (1967 р.)⁴⁶ відкрило «двері» для осіб з подвійним громадянством, попередньо «закриті» рішенням Верховного суду США у справі *Perez v. Brownell* (1958 р.)⁴⁷.

Протягом 1949–1968 років чеське громадянство від народження особа могла набути у таких випадках: – якщо обоє батьків є громадянами Чехословаччини, незважаючи на місце народження дитини,

– якщо лише один із батьків є громадянин Чехословаччини і дитина народилася в Чехословаччині (але це не стосується батьків, громадян Польщі, СРСР чи Угорщини),

– якщо лише один із батьків є громадянин Чехословаччини і дитина народилася за кордоном, але набуття нею громадянства Чехословаччини є затверджене національним комітетом (але це не стосується батьків, громадян Польщі, СРСР чи Угорщини).

Отже, набувши американське громадянство у зв'язку з натуралізацією, Емілі Анна Бенеш-Бжезінські не втратила автоматично чеське громадянство, оскільки двосторонній договір між США та Чехословаччиною не діяв. А тому, Марк Бжезінські є біпатридом від народження. По-перше, він – громадянин США від народження і за правом крові *ius sanguinis*, і за правом ґрунту *ius soli*, а тому гіпотетично може претендувати навіть на посаду президента США на відміну від свого батька, Збігнева Бжезінські⁴⁸. По-друге, набув «спляче» громадянство Чехословаччини, враховуючи положення діючого двостороннього договору між Польщею та Чехословаччиною 1965 р. Положення двостороннього договору між США та Чехословаччиною 1929 р. про втрату громадянства Чехословаччини на нього не поширювалися, оскільки, по-перше, його дія стосувалася повнолітніх, і по-друге, з 1967 р. у США подвійне громадянство було узаконене без втрати іншого. Тому, не порушуючи питання про вірність, Марк Бжезінські може й надалі виконувати свої дипломатичні обов'язки у Польщі.

У турбулентному світі, перевантаженому глобалізацією, транснаціоналізацією та мобільністю, зміною парадигми світоглядних цінностей, питання щодо реалізації особою з подвійним (множинним) громадянством пасивного права голосу в одній із держав свого громадянства чи призначення в органи публічної влади, доступ до державної скарбниці або таємниці, здійснення державно-владних повноважень повинне бути чітко врегульованим та законодавчо впорядкованим. Виклики сьогодення (вірність, ідентичність, патріотизм, безпека), як і законодавчі колізії, потребують унаочнення практичних намірів врегулювання питань, пов'язаних із доступом осіб з подвійним (множинним) громадянством до публічної влади, з метою уникнення збільшення політичних конфліктів у світі.

¹ Vink M.P.; De Groot G.-R.; Luk Ngo Chun, [2015], “MACIMIDE Global Expatriate Dual Citizenship Dataset”, DOI:10.7910/DVN/TTMZ08, Harvard Dataverse, [V2].

² Kannof A.U. Dueling Nationalities: Dual Citizenship, Dominant and Effective Nationality, and the Case of Anwar al-Aulaqi. *Emory Law Journal*, Volume 25, Issue 3, 2011. pp. 1387–1389.

³ Spiro P.J. Dual Nationality and the Meaning of Citizenship. *Emory Law Journal*, Volume 1411, Issue 46, 1997. pp. 1420–1424; Spiro P.J. Dual citizenship as human right. *International Journal of Constitutional Law*, Volume 8, Issue 1, January 2010, Pages 111–130; Spiro P.J. *At Home in Two Countries: The Past and Future of Dual Citizenship*. Temple University Legal Studies Research Paper No. 2016-38, New York University Press, 2016.

⁴ Faist Th., Gerdes Jü. *Dual Nationality in an Age of Mobility*. Washington, DC: Migration Policy Institute, 2008. P. 5.

⁵ Schuck P.H. *Citizens, Strangers, and In-Betweens: Essays on Immigration and Citizenship*. Boulder, Colorado: Westview Press, 1998. pp. xviii + 475.

⁶ Загальна декларація прав людини, 10.12.1948 р. Офіційний вісник України від 15.12.2008 р. – 2008 р., № 93, стор. 89, стаття 3103.

⁷ Європейська конвенція про громадянство ETS N 166 від 06.11.1997 року. Офіційний вісник України від 02.08.2010 р., 2010 р., № 56, / № 41, 2006, ст. 2720 /, стор. 59, стаття 1917.

⁸ Конституція України. Закон № 254к/96-ВР від 28.06.1996 р. Відомості Верховної Ради України від 23.07.1996, 1996 р., № 30, стаття 141.

⁹ Про громадянство України. Закон України № 2235-III від 18.01.2001 р. Офіційний вісник України від 16.03.2001 р., 2001 р., № 9, стор. 1, стаття 342.

¹⁰ Spiro P.J. *At Home in Two Countries: The Past and Future of Dual Citizenship*. Temple University Legal Studies Research Paper No. 2016-38, New York University Press, 2016.

¹¹ Kannof A.U. Dueling Nationalities: Dual Citizenship, Dominant and Effective Nationality, and the Case of Anwar al-Aulaqi. *Emory Law Journal*, Volume 25, Issue 3, 2011. pp. 1387–1389.

¹² Конвенція, регулююча деякі питання, пов'язані з колізією законів о громадянстві (12 апреля 1930 года) / в книге: «Действующее международное право» в трех томах, Том 1, Москва: МНИМП, 1996 год (URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_218)

¹³ The Canevaro Case at the Hague Source. *The American Journal of International Law*, Volume 6, No. 3, July 1912, pp. 709–712.

¹⁴ *Nottebohm Case. Liechtenstein v. Guatemala*; ICJ 1955; Reports. p. 315.

¹⁵ *Mergé Case* – Decision No. 55. *Reports of International Arbitral Awards*, Volume 10 June 1955, pp. 236–248.

¹⁶ *Велика українська юридична енциклопедія* : у 20 томах. Том 2: Філософія права / С.І. Максимов (голова) та ін. Харків: Право, 2017. С. 332–336.

¹⁷ Kelsen H. *General Theory of Law and State*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1949. P. 235.

¹⁸ Vink M.P.; De Groot G.-R.; Luk Ngo Chun, [2015], “MACIMIDE Global Expatriate Dual Citizenship Dataset”, doi:10.7910/DVN/TTMZ08, Harvard Dataverse, [V2].

¹⁹ Spiro P.J. Dual Nationality and the Meaning of Citizenship. *Emory Law Journal*, Volume 1411, Issue 46, 1997. pp. 1420–1424; Spiro P.J. Citizenship Overreach. *Michigan Journal of International Law*, Volume 38, Issue 2, 2017. P. 179.

²⁰ Конвенція про скорочення випадків множинного громадянства та про військову повинність у випадках множинного громадянства, 06.05.1963 року (URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_302).

²¹ Конвенція про скорочення випадків множинного громадянства та про військову повинність у випадках множинного громадянства, 06.05.1963 року (URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_302).

²² Португалія підписала Конвенцію у 1979 р., а Молдова – у 1998 р., але далі справа з ратифікацією не зрушилася (<https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/096/signatures?module=signatures-by-treaty&treaty=043>).

²³ Конвенція между Союзом Советских Социалистических Республик и Народной Республикой Албанией об урегулировании вопроса о гражданстве лиц с двойным гражданством, Утверждена постановлением Совета Министров СССР от 10.01.1958 N 40, Ведомости Верховного Совета СССР, 1958 г., N 9.

²⁴ Конвенция между Правительством Союза Советских Социалистических Республик и Правительством Корейской Народно-Демократической Республики об урегулировании вопроса о гражданстве лиц с двойным гражданством, Ратифицирована Президиумом Верховного Совета СССР 1 февраля 1958 г. Ведомости Верховного Совета СССР, 1958 г., N 4.

²⁵ Конвенция между Правительством Союза Советских Социалистических Республик и Правительством Монгольской Народной Республики об урегулировании вопроса о гражданстве лиц с двойным гражданством, Указ Президиума ВС СССР от 01.12.1958, Сборник действующих договоров, соглашений и конвенций, заключенных СССР с иностранными государствами. Вып. XX. Москва, 1961. С. 218–220.

²⁶ Конвенция между Правительством Союза Советских Социалистических Республик и Правительством Польской Народной Республики о предотвращении возникновения случаев двойного гражданства, Указ Президиума ВС СССР от 10.12.1965, Сборник действующих договоров, соглашений и конвенций, заключенных СССР с иностранными государствами. Вып. XXIV. Москва, 1971. С. 73–76.

²⁷ Конвенция между правительством Союза Советских социалистических республик и правительством Венгерской Народной Республики о предотвращении возникновения случаев двойного гражданства, Ратифицирована Президиумом Верховного Совета СССР 20 июня 1963 г., Ведомости Верховного Совета СССР, 1963 г., N 30.

²⁸ Конвенция между Союзом Советских Социалистических Республик и Чехословацкой Республикой об урегулировании вопроса о гражданстве лиц с двойным гражданством, Сборник действующих договоров, соглашений и конвенций, заключенных СССР с иностранными государствами. Вып. XX. Москва, 1961. С. 227–230.

²⁹ Власне ця дискусія не «поставила крапку» щодо призначення К. Шварценберга в уряд, згодом він вдруге отримав той же «портфель» в уряді Петра Нечаса (2010–2013).

³⁰ Klaus V. *Senátor Schwarzenberg sedí na dvou židlich* (28.12.2006) (URL: <http://www.euportal.cz/Articles/1152-senator-schwarzenberg-sedi-na-dvou-zidlich.aspx>).

³¹ Згодом він відмовився від американського громадянства з фінансових міркувань, а з 2019 р. є прем'єр-міністром Об'єднаного Королівства.

³² Paweł Wroński. Poland is Blocking the Arrival of the New US Ambassador. *Gazeta Wyborcza*, 14 lipca 2021 (URL: <https://wyborcza.pl/7,173236,27328163,poland-is-blocking-the-arrival-of-the-new-us-ambassador.html>).

³³ 66 Stat. 163 – An Act to revise the laws relating to immigration, naturalization, and nationality; and for other purposes, June 27, 1952 (URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/STATUTE-66/pdf/STATUTE-66-Pg163.pdf>). pp. 235–236.

³⁴ Його батько Тадеуш Бжезінські у 1951 р. набув канадійське громадянство у зв'язку з натуралізацією.

³⁵ Ustawa z 15 lutego 1962 r. o obywatelstwie polskim. *Dziennik Ustaw*, 1962, nr. 10, poz. 49.

³⁶ *Report on citizenship law: United States of America* by P. Spiro. Technical Report, [GLOBALCIT], EUDO Citizenship Observatory, 2015/13, Country Reports (URL: <https://cadmus.eui.eu/handle/1814/36498>).

³⁷ *Report on citizenship law: Poland* by A. Gorny and D. Pudzianowska. Technical Report, [GLOBALCIT], EUDO Citizenship Observatory, 2010/30, Country Reports (URL: <https://cadmus.eui.eu/handle/1814/19631>).

³⁸ Ustawa z dnia 20 stycznia 1920 r. o obywatelstwie Państwa Polskiego. *Dziennik Ustaw*, 1920, nr. 007, poz. 44.

³⁹ *Citizenship Policies in the New Europe* / Edited by Rainer Bauböck, Bernhard Perchinig, Wiebke Sievers. Amsterdam University Press – IMISCOE Research Series, 2009. 460 p. (pp. 249, 250, 264, 265).

⁴⁰ *Report on citizenship law: Czech Republic* by A. Barsowa. Technical Report, [GLOBALCIT], EUDO Citizenship Observatory, 2014/02, Country Reports, P. 3 (URL: <https://cadmus.eui.eu/handle/1814/33840>).

⁴¹ Hubert Orzechowski. Mark Brzezinski okazał się Czechem. Teraz zostanie ambasadorem USA w Warszawie. *Gazeta Wyborcza*, 29 lipca 2021. (URL: <https://wyborcza.pl/7,75398,27386154,mark-brzezinski-okazal-sie-czechem-teraz-zostanie-ambasadorem.html>).

⁴² Konwencja między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Czechosłowacką Republiką Socjalistyczną o uregulowaniu zagadnień dotyczących podwójnego obywatelstwa, sporządzona w Warszawie dnia 17 maja 1965 r. (URL: <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19660190120/O/D19660120.pdf>).

⁴³ Constitutional Act No. 121/1920 Coll.

⁴⁴ *Report on citizenship law: Czech Republic* by A. Barsowa. Technical Report, [GLOBALCIT], EUDO Citizenship Observatory, 2014/02, Country Reports (URL: <https://cadmus.eui.eu/handle/1814/33840>).

⁴⁵ Naturalization Convention between Czechoslovakia and the United States of America no. 169/1929 CoII.

⁴⁶ *Afroyim v. Rusk* 387 U.S. 253 (1967).

⁴⁷ *Perez v. Brownell* 356 U.S. 44 (1958).

⁴⁸ У ст. 2 ч. 1 п. 5 Конституції США 1787 року передбачено, що «жодна особа, крім громадянина за народженням (a natural born Citizen) або громадянина Сполучених Штатів на момент прийняття цієї Конституції, не може бути обрана на посаду Президента та Віце-Президента».

Резюме

Софінська І.Д. Подвійне громадянство, принцип вірності і публічне врядування: мати не можна позбавити.

У цій статті автор розглядає релевантні питання, які стосуються застосування політико-правових механізмів та інструментів уникнення/подолання/врегулювання колізій, пов'язаних із виникненням і набуттям подвійного (множинного) громадянства. Актуалізація цього питання пов'язана із реалізацією особою з подвійним (множинним) громадянством пасивного права голосу в одній із держав свого громадянства чи доступом до публічної влади, державної скарбниці або таємниці, здійсненням державно-владних повноважень. Протягом XX століття більшість держав світу уклали двосторонні договори з метою врегулювання випадків виникнення подвійного громадянства, оскільки набуття громадянством першої держави за власним бажанням альтернативного громадянства другої держави зазвичай мав наслідком автоматичну втрату ним первинного громадянства. Однак, інша ситуація виникає у біпатридів (осіб з подвійним громадянством) від народження. Особливої уваги заслуговує нещодавня ситуація з громадянством Марка Бжезінські, новопризначеного посла США у Польщу.

Ключові слова: подвійне громадянство, право крові *ius sanguinis*, право ґрунту *ius soli*, вірність, публічна служба, США, Чехія, Польща.

Резюме

Софинская И.Д. Двойное гражданство, принцип верности и публичного управления: иметь нельзя лишить.

В этой статье автор рассматривает релевантные вопросы, касающиеся применения политико-правовых механизмов и инструментов предотвращения / преодоления / урегулирования коллизий, связанных с возникновением и приобретением двойного (множественного) гражданства. Актуализация этого вопроса связана с реализацией лицом с двойным (множественным) гражданством пассивного права голоса в одном из государств своего гражданства или доступом к публичной власти, государственной казны или тайны, осуществлением государственно-властных полномочий. В течение XX века большинство государств мира заключали двусторонние договоры с целью урегулирования случаев возникновения двойного гражданства, поскольку приобретение гражданином первого государства по собственному желанию альтернативного гражданства другого государства обычно имел следствием автоматическую утрату им первичного гражданства. Однако, другая ситуация возникает в бипатридами (лиц с двойным гражданством) от рождения. Отдельного внимания заслуживает недавняя ситуация с гражданством Марка Бжезински, новоназначенного посла США в Польшу.

Ключевые слова: двойное гражданство, право крови *ius sanguinis*, право почвы *ius soli*, верность, публичная служба, США, Чехия, Польша.

Summary

Iryna Sofinska. Dual citizenship, principle of faithfulness and public governance: to have not be deprived.

In this article, the author discusses relevant issues related to applying political and legal mechanisms and tools to avoid/overcome/resolve conflicts related to the emergence and acquisition of dual (multiple) citizenships. The actualization of this issue is related to exercising a person with double (multiple) citizenship passive voting rights in one of the states of his/her citizenship or access to a public authority, state treasury, or secret, the exercise of state power.

During the XX century, most countries worldwide concluded bilateral agreements to regulate cases regarding dual citizenship. Beforehand the acquisition of alternative citizenship of the second state by the citizen of the first state usually resulted in his automatic loss of primary citizenship. However, a different situation arises regarding bипатриде (person with dual citizenship) by birth.

Separate research provided on the most recent case related to the possible 'sleeping' Polish citizenship of Mark Brzeziński, the newly appointed U.S. Ambassador to Poland, deserves special attention. In July 2021 Polish government did not agree to the arrival of Zbigniew Brzeziński's son as the U.S. ambassador in Warsaw due to the interpretation of Polish regulations (nationality law), according to which Mark Brzeziński is a Polish citizen, and this prevents him from assuming the position of a foreign diplomat in Poland. The government did not want to grant him an agreement and demanded that Marek Brzeziński renounce Polish citizenship before coming to Poland.

He was born in the U.S.A. in 1965; his parents were married and naturalized U.S. citizens by that time, and therefore he acquired U.S. citizenship by birth by blood *ius sanguinis* and by soil *ius soli*. However, the question remained due to his sleeping citizenship since his parents were of Polish and Czech origin.

To solve this problem, Polish lawyers referred to a bilateral agreement dating back to 1965 between socialist countries (Poland and Czechoslovakia) to avoid dual citizenship. It stipulated that if a child had two parents from two different countries of the Eastern Bloc, the parents could indicate one of the two citizenships for him. If they fail to do so, the 18-year-old child automatically becomes a citizen of the mother's country of origin (art. 4(3)). Mark Brzeziński was born in the U.S.A. when this bilateral dual citizenship agreement was in force. As his parents did not submit a declaration on the citizenship of their descendants, at the age of 18, he automatically became a citizen of Czechoslovakia.

A bilateral agreement between Czechoslovakia and the United States of America on the prevention of dual citizenship was in force from November 14, 1929, until August 20, 1997. This agreement was suspended during September 17, 1938, and May 7, 1957, when either Czechoslovakia or the U.S.A. were in a state of war (i.e., from the first Czechoslovakian mobilization until the establishment of diplomatic relations with Japan). The agreement prevented the dual citizenship of Czechoslovakian citizens, who became naturalized in the United States, and vice versa. However, only persons 21 years and older were subject to this agreement. So, he probably is the bипатриде – U.S. by birth and Czech by descent, and therefore nothing prevents him from diplomatic service in Poland.

Key words: dual citizenship, *ius sanguinis*, *ius soli*, allegiance, public service, USA, Czech Republic, Poland.